

Raskaudenkeskeytystä hakevien naisten tutkimisesta Rorschach- ja Szondi-testien avulla

Matti Liinamaa

I

Aborttikysymys on kaikkialla länsimaisen kulttuurin piirissä muodostunut vaikeaksi sosiaaliseksi ongelmaksi. On arvioitu että Suomessa suoritetaan vuosittain parisenkymmentätuhatta rikollista raskaudenkeskeytystä. Pelkästään epätyydyttävät sosiaaliset olot eivät riitä tämän ilmiön selitykseksi. Ihmisten elinolosuhteet ovat parantuneet, niin että ne nyt ovat keskimääräisesti verrattomasti paremmat kuin milloinkaan aikaisemmin. Paradoksaalisesti onkin syy löydettävissä parantuneista eikä suinkaan huonontuneista ulkoisista olosuhteista.

Ratkaiseva tekijä on että ihmisten suhtautuminen olosuhteisiin on muuttunut. Yhteiskunnan entisen staattisen ja patriarkallisen struktuurin vähitellen höltyessä on sosiaalinen liikkuvuus suuresti lisääntynyt. Sosiaalisen nousun mahdollisuuksien kasvu on aiheuttanut ennen näkemättömän sosiaalisen kilpailun kiristymisen. Voimakas taloudellinen kehitys on samanaikaisesti kohottanut yleistä elintaso.

Seurauksena on ollut vaatimustason voimakas nousu. Uudenlainen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden vaatimus tulee näkyviin esim. sosiaalisessa lainsäädännössä. Yleisen sivistystason nousu on myös synnyttänyt uusia tarpeita ja lisännyt entisten vaikutusta. Kun toisaalta parantunut sosiaalihuolto hoitaa vaikeimmat tapaukset ja pitää kaikki ihmiset eksistenssiniminin yläpuolella, on toisaalta dynaamisen, liikkuvan yhteis-

kunnan katkera kilpailu tehnyt ihmisten sosiaalisen aseman yleensä entistä epävakaisemmaksi ja jatkuvaa ponnistelua vaativaksi.

Sodan seuraukset, asuntopula ja yleinen puute, ovat vaikeuttaneet näitä pyrkimyksiä. Lisäksi sota on vaikuttanut vanhojen moraalikäsitteiden hölyntymiseen. Ratkaiseva tekijä on ollut entisen yhteiskuntarakenteen muuttuminen, mutta sota on kiihdyttänyt kehityksen nopeutta. Ensi sijassa kirkon ylläpitämä ja uskontoon perustuva maailmankatsomus on saanut väistyä vapaamman moraalikäsitteiden tieltä. Mutta perinnäiset ulkonaiset muodot ja ennakkoluulot sitovat yhä ihmisten valtaosaa, ja on vaikea havaita merkkejä sisäisestä moraalisesta edistyksestä. Tämä tulee yhä näkyviin esim. suhtautumisessa yksinäisiin äiteihin ja heidän lapsiinsa. Näin varsin huonoin edellytyksin varustetut ihmiset varsin huonosti järjestetyssä maailmassa helposti ajautuvat tilanteisiin, joista ei ole mitään luonnollista ulospääsyä.

Yhteiskunnan rakenteen muuttuessa on myös lasten asema ja merkitys ratkaisevasti muuttunut. Kun lapset omavaraisessa maatalousyhteiskunnassa olivat eräänlaista varallisuutta, melko pienin kustannuksin kasvatettavaa työvoimaa, merkitsevät ne urbaanisessa yhteiskunnassa vanhemmilleen suurta taloudellista uhrausta. Taloudellisten tekijäin vaikutus näkyy selvästi eri yhteiskuntaluokkien välillä vallitsevista eroista viime vuosikymmenien syntyvyystilastoissa. Lisäksi perustellaan usein lapsettomuutta ja lapsirajoitusta sillä, ettei haluta saattaa lapsia epävarmoille kohtaloille alttiiksi pahaan maailmaan, kun taas ennen vanhaan lapsen tuleva elämänura oli verrattain selvä pienestä pitäen, tosin ilman nykyistä aineellista mukavuutta, mutta myös ilman vallitsevaa henkistä epävarmuutta.

Näistä syistä on lapsirajoitus voittanut alaa. Kun ehkäisy-menettelmien tehokas käyttö — ainakin niin kauan kuin vallitsevat uskonnolliset käsitykset torjuvat sen eikä sitä opeteta esim. kansakoulussa — näyttää edellyttävän huomattavaa pitkäjännitteisyyttä ja korkeaa kehitystasoa, esiintyy pakostakin suuri määrä ei-toivottuja raskaustapauksia. Samanaikaisesti on varsin ylei-

sesti omaksuttu käsitys, että raskaus on yksityisasia, johon ei lain eikä yhteiskunnan pidä puuttua. Esim. psykoanalyttikko Helene Deutsch on jyrkästi tällä kannalla: »Mielestäni jokaisella naisella on oikeus tulla äidiksi tai kieltäytyä siitä, ja jokainen nainen tuntuu emotionaalisesti ottavan itselleen tämän oikeuden, on se laillista tai ei.»¹ Kuitenkin ainoa periaatteessa johdonmukainen ja länsimaisen oikeuskäsityksen mukainen kanta lienee, ettei enää konseption jälkeen kehittyvää uutta yksilöä saa tuhota. Eräissä tapauksissa on tästä silti tehtävä poikkeuksia. Ne voivat perustua ensiksikin eettisiin ja humanitäärisiin syihin, esim. väkivallanteon uhria ei sovi pakottaa kantamaan häneen kohdistuneen rikoksen seurauksia. Toiseksi pidetään tarpeellisena että yhteiskunnalla on oikeus eugeenisista syistä vaatia raskaudenkeskeytystä. Kolmanneksi katsotaan medisiiniset syyt riittäviksi milloin lapsi aiheuttaisi vakavan vaaran äidin hengelle tai terveydelle.

Ei ole päästy yksimielisyyteen siitä, miten pitkälle tämä lääketieteeseen tai 'sosiaalilääketieteeseen' syihin perustuva raskauden keskeyttäminen olisi sallittava. Sosiaalilääketieteestä indikaatiota on varsin terävästi arvosteltu ja sen periaatteellinen oikeutus pantu kyseenalaiseksi. Keskustelussa on ensi sijassa ajateltu somaattista indikaatiota, jonka piiriin sopii vain osa abortinhakijoista. Jos otetaan huomioon psyykkisten tekijäin suorastaan ratkaiseva vaikutus, joutuu koko kysymys uuteen valoon. Esim. tukholmalaisen psykiatrin Yngve Holmstedtin käsittelemissä tapauksissa (131 abortinhakijaa, 76 laillista aborttia)² on indikaatio ollut kaikissa hyväksytyissä tapauksissa psykiatrinen. Probleema ei tästä suinkaan muutu helpommaksi. Psyykkisten tasapainohäiriöiden voimakkuuden määrittäminen on yleensä epävarmempaa kuin somaattisten sairauksien vaikeuden, ja sosiaalisten tekijäin vaikutus edellisiin ilmeisempi kuin jälkimmäisiin. Sen lisäksi on koko aborttikysymystä ympäröivä afektiivinen ilmapiiri omiaan yhä vaikeutamaan sekä lain säätäjien että sen soveltajien työtä.

II

Ilmeistä on, ettei aborttikysymystä voida kokonaan ratkaista lainsäädännöllisin toimenpitein. Pyrkimyksenä on aina ollut aborttien lukumäärän rajoittaminen mahdollisimman vähiin. Keinot, jolla tähän on pyritty ovat selvästi muuttumassa repressiivisistä voittopuolisesti preventiivisiksi. Kuitenkin on varmaa, että ei-toivottuja raskaustapauksia tulee jatkuvasti esiintymään. Kun ei-raskaudenkeskeytyksen salliminen pelkästään asianomaisen toivomuksesta ole suotavaa, on edessä kysymys, miten parhaiten autetaan niitä, joille on käynyt vahinko.

Asiaa on yritetty auttaa erilaisin sosiaalipoliittisin toimenpitein. Niinpä Väestöliitto pitää yllä erityisiä sosiaalneuvoloita, jotka on tarkoitettu raskauden vuoksi vaikeuksiin joutuneille sekä naimisissa oleville että naimattomille naisille ja joiden asiakkaista suurin osa toivoo juuri laillista raskaudenkeskeytystä. Neuvonta-toiminnan ohella on myös tutkittu kysymystä, mitkä syyt saavat ihmisen toivomaan aborttia.³

Luonnollinen lähtökohta on konkreettinen tilanne: toisaalta abortin toivojan olot, toisaalta hänen subjektiiviset motiivinsa. Ilmeistä on että tulos perustuu tiettyjen yksilöllisten luonteenominaisuuksien ja ympäristötekijäin yhteisvaikutukseen. Mitä voimakkaampia ovat toisen ryhmän tekijät sitä heikompi yllyke toisen puolelta riittää. Ratkaisevia eivät ilmeisestikään ole objektiiviset olosuhteet vaan se tapa millä yksilö reagoi niihin. Ulkonaiset olosuhteet ovat verrattain tarkkaan tutkittavissa ja niiden vaikutusta onkin eri maissa varsin perusteellisesti selvitetty.

Subjektiivisten motiivien arviointi on sitä vastoin melko epävarmaa, vaikka se tapahtuisi kontrolloitavissa olevien ulkonaisten olosuhteiden perusteellakin. Erilaisten motiivien suhteellisen yleisyyden tunteminen on tärkeätä, mutta näin saatu käsitys eri motiiviryhmien merkityksestä jää silti epätäydelliseksi, koska aineisto käsittää vain abortinhakijain itsensä ilmoittamat eli siis tietoiset ja samalla sosiaalisesti hyväksyttävimmät motiivit. Nämä ovat kuitenkin suureksi osaksi syvemmillä piilevien tiedostamattomien

vaikuttimien rationalisointeja. Helene Deutsch sanoo, että tuskin ainoankaan naisen suhtautuminen raskaudentilaansa on täysin realistinen rationaalisten syiden näennäisestä vakuuttavuudesta huolimatta.⁴ Tilanteen vaikeus johtuu juuri siitä, että vastakkaiset vaikutinryhmät ovat huomattavan voimakkaita, ja konfliktin ratkaisuun pyritään yleensä torjumalla tietoisuudesta osa motiiveista. Lisäksi Deutschin mukaan raskauteen yleensä liittyy lisääntynyt introversio, joka vaikeuttaa motiivivyyhden selvittämistä.

Aborttitoiveen motiivit muodostavat näin kompleksisen kokonaisuuden, jossa ratkaiseva osuus on yksilöllisillä, usein tiedostamattomilla emotionaalisilla tekijöillä. Näiden vaikutusta selvittämättä on vaikea päätellä, miten merkittäviä ja 'todellisia' ovat abortinhakijoiden esittämät subjektiiviset motiivit. Selvää on että tutkittavien luonteella ja kehitystasolla on tässä suuri merkitys. Niiden tutkimiseksi on viime vuosikymmeninä kehitetty suuri joukko psykodiagnostisia testejä. Väestöliiton Helsingin sosiaali-neuvolassa on suoritettu seuraavassa selostettava alustava tutkimus siitä, millaisia mahdollisuuksia on aborttikysymyksen valaistamiseen kahden tällaisen testin, nim. Rorschach- ja Szondi-testien avulla.

Rajoitetun tutkimusajan vuoksi ei juuri muu kuin tilastollinen tutkimus voi tulla kysymykseen. Tällöin olisi tarkoituksenmukaista jälkitarkastuksen avulla erottaa tutkituista abortinhakijoista synnyttäneet ja abortin todella tehneet eri ryhmiksi. Näin muodostuvien ryhmien keskimääräisten testaustulosten välisten eroavuuksien suuruudesta saattaisi helpoimmin päätellä, onko testauksella käytännöllistä merkitystä. Tämä ei kuitenkaan ole ollut mahdollista. Tutkitut ovat usein vaikeasti jälkitarkastusta varten tavoitettavissa, ja ei-synnyttäneiden kohdalla on muutenkin monesti vaikea ratkaista, onko kyseessä provosoitu vai spontaani abortti. On myös otettava huomioon, ettei pelkästään se, että kaikki ovat tulleet sosiaali-neuvolaan ottamaan selvää laillisen abortin mahdollisuudesta, riitä tekemään heistä psykologisesti yhtenäistä ryhmää. Rikollisen abortin aikaansaaminen ei varmastikaan

edellytä mitään tiettyä sielullista rakennetta. Tuntuu siltä, että juuri äärimmäiset vastakohtat, aktiiviset ja määrätietoiset yksilöt toisaalta ja tahdottoman passiiviset toisaalta helpoimmin päätyvät siihen. Tämän osoittamiseen ei kuitenkaan pelkkä tilastollisten keskiarvojen laskeminen riitä.

Kokemus näyttää osoittavan, että miehellä on yleensä vain toisarvoinen sija probleeman ratkaisussa. Nainen ottaa sen ikään kuin omakseen ja pidättää ratkaisuvallan itsellään. Tältä kannalta tutkimuksen rajoittaminen yksinomaan odottavaan äitiin tuntuu oikeutetulta. Poikkeuksen tekevät vain passiivisen alistuvat ja infantiilisia luonteenpiirteitä omaavat naiset, jotka ovat esim. miehestään tai äidistään riippuvaisia. Infantiilisilla luonteenominaisuuksilla näyttää tosin olevan huomattava osuus aborttoimishaluun. Holmstedtin tutkimista 100 abortinhakijasta esiintyi neljäsosalla (25 %) 'psykoinfantiilisuus' vallitsevana negatiivisena persoonallisuuden piirteenä. Myös hysteroidiset luonteenpiirteet olivat samassa ryhmässä voimakkaasti edustettuina (16 %), samoin naimisissa olevilla naisilla psykasteeniset (11 %).

III

Ilmeistä on että sekä raskaudentila sinänsä että tutkimushetkellä vallitseva 'aborttitilanne' vaikuttavat testituloksiin. Kun niiden vaikutus vain osaksi näkyy välittömästi tuloksissa, on siihen kiinnitettävä erikoisen suurta huomiota sekä itse tutkimusta suoritettaessa että tuloksia tutkittaessa. Lisäksi vaikutus on yksilöllinen ja vaihtelee tapaus tapaukselta. Ensiksikin abortti-toiveen voimakkuus vaihtelee sekä tutkittavasta toiseen että samallakin tutkittavalla. Mikäli toiseksi testaus suoritetaan varsinaisen neuvolavastaanoton jälkeen — niinkuin selostettavassa tutkimuksessa on tehty —, vaihtelee tutkittavien mielentila siitä riippuen, mihin tulokseen keskustelu on johtanut. Osa tutkittavista on juuri ennen testausta saatu muuttamaan mielensä eivätkä he enää, ainakaan juuri testauksen aikana, ole halunneetkaan aborttia. Osalle taas on juuri selvinnyt, ettei heillä ole edel-

lytyksiä lainmukaiseen raskaudenkeskeytykseen, ja he ovat katkeroituneita heitä kohtaan osoitetusta ymmärtämyksen puutteesta ja turhan vaivan ja ajanhukan takia, tai sitten vaipuneet syvään masennustilaan. Näin siis mahdollisuudet herättää riittävän positiivinen suhtautuminen testaukseen ovat yleensä melko huonot.

Holmstedt huomauttaa edellä mainitussa artikkelissaan, että tilanne — tutkittavan aborttoimispäätöksen pohjalla oleva emotionaalinen jännitystila, eivätkä mitkään rationaaliset syyt — pitää yllä tutkittavan vastustavaa asennetta. Päätös ei pysty poistamaan erisuuntaisten tunnepohjaisten motiivien välistä jännitystä, mutta tutkittava tuntee, että vaihtoehtona oleva epätietoisuuden ja päättämättömyyden tila johtaisi vielä tuskaisempaan ahdistukseen. Tämä seikka heikentää myös psykoterapeuttisen käsittelyn mahdollisuuksia.

Valitettavasti ei ole riittävästi tutkittu normaalinkaan raskauden psykologista kehitystä. Ilmeistä on että raskausvaiheella, joka abortinhakijoilla vaihtelee ensimmäisestä kuudenteen kuukauteen, on vaikutuksensa testaustuloksiin. Eräiden tutkimusten mukaan synnyttävät raskaudentilan alkuvaiheisiin liittyvät fysiologiset häiriöt säännöllisesti aborttitoiveen, joka yleensä kuitenkin myöhemmin häviää. Tästä syystä saattaisi olla aiheellista tutkia nimenomaan niitä varsin harvinaisia tapauksia, joissa aborttitoive esiintyy vielä raskaudentilan myöhäisemmässä vaiheessa.

Raskaudentilan somaattiset ja psyykkiset seuraamukset ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Orgaaninen fysiologinen prosessi on melko helposti tutkittavissa, mutta sen ja psyykkisten prosessien keskinäinen riippuvuusuhde saattaa esiintyä mm. erilaisten sosiaalisten tekijäin vuoksi varsin vaihtelevissa muodoissa. Raskaudentila saa aikaan yksilön aikaisempien persoonallisten probleemojen uudelleenarvioimisen. Joko ne vähemmän tärkeinä syrjäytyvät tai lykätään, jolloin raskausaika saattaa muodostua varsin harmoniseksi. Tai sitten uuden probleeman tulo entisten lisäksi voi johtaa toinen toistaan vahvistavien psyykkisten ja somaattisten prosessien noidankehään ja kärjistää tilanteen kestävämmäksi. Helene Deutsch huomauttaa, että raska-

udentilassa, toisin kuin yleensä muissa psykosomaattisissa prosesseissa, tietyt psyykkiset sisällöt voivat saada välittömän somaattisen ilmauksen.⁵

Koehenkilöiden afektitilalla voi toisaalta olla merkitystä tutkimukselle mikäli onnistutaan löytämään soveliaat tutkimusmenetelmät. Profylaksian kannalta juuri tämä koetilanteessa usein vallinnut toivottomin mieliala on ratkaisevan tärkeä, sillä sen voimakkuus vaikuttaa varmasti siihen, ajautuuko tutkittava aborttiin vai ei. On kuitenkin vaikea arvioida tässä tilanteessa näkyviin tulevien persoonallisuuden piirteiden pysyvyyttä. Varmasti ne ainakin osaksi ovat hetkellisen tilanteen määräämiä.

Tämän johdosta persoonallisuutta tutkittaessa pyritäänkin mahdollisimman pitkäaikaisiin ja jatkuviin tutkimuksiin, päin vastoin kuin esim. havaintopsykologiassa, jossa sekunnin murto-osat saattavat riittää, tai älykkyyden mittaamisessa, missä on yleensä minuutit kysymyksessä. Ero ei rajoitu pelkästään keston. Székelyn mukaan eri toiminnoilla on myös erilainen aikastrukturi.⁶ Esim. älykkyystehtävää ratkaistaessa keskitytään yksinomaan tehtävään, se täyttää suoritusajan. Tällaisen episodin aikastruktuuria Székely sanoo tiheäksi (dicht). Ihmiselämän varsinaiset ongelmat, esim. tehdäkö abortti vai ei, taas eivät täytä kestoajaansa. Vaikka probleema ja kaikki mikä siihen liittyy muodostavat jatkuvan kokonaisuuden, esiintyy samanaikaisesti joukko muita probleemoja, ja kaikenlaiset tilapäiset probleemit ja tehtävät rikkovat vielä näiden ajallisen jatkuvuuden. Tällöin episodin aikastruktuuria voisi sanoa harvaksi. Székely kutsuu tällaisia pitkäaikaisia ja emotionaalisesti tärkeitä episodeja regnansseiksi (Regnans). Niille on luonteenomaista, että ne ovat yleensä pääosaltaan tiedostamattomia. Ilmeistä on että niiden luonteen ja vaikutuksen selvittäminen vaatii omat menetelmänsä. Yhden tutkimuksen perusteella on vaikea sanoa paljoakaan persoonallisuuden dynaamisista pitkäaikaisuuksista. Projektiiviset testit ovat kuitenkin eräs keino persoonallisuuden regnanssien löytämiseen lyhyessä ajassa. Tosin myös se, miten yksilö on rat-

kaissut aikaisemmat probleemansa, voi huomattavasti auttaa sen ennustamiseen, miten hän selviää nykyisistä.

Abortinhakijoita vallitsee varsin voimakkaana regnanssina ei-toivottu raskaus. Se vaikuttaa myös testaustuloksiin. Persoonallisuuden perusstrukturi pysynee suunnilleen muuttumattomana mutta sen ilmentymät saattavat huomattavasti vaihdella. Eri testeissä tällainen vaihtelu tuntuu eri tavoin, toiset ovat sille herempiä.

IV

Selostettavassa tutkimuksessa testattiin 50 abortinhakijaa kahdella nykyään varsin suositulla projektiivisellä testillä. Näistä on Rorschachin musteläiskätestin luotettavuus ja suuri käyttöarvo jo melko yleisesti tunnustettu. Myös unkarilaissyntyisen psykiatrin L. Szondin nimeä kantava testi ja sen perustana oleva 'kohtaloanalyttinen' persoonallisuuden teoria ovat viime vuosina herättäneet vilkasta mielenkiintoa, mutta arvostelijoiden valtaosa tuntuu päätyvän niiden suhteen kielteisiin tuloksiin. Szondin käsityksen mukaan perintötekijöistä nimenomaan latentit väistyvät geenit vaikuttavat ratkaisevasti ihmisen kohtaloon. Niistä riippuu, kenet hän valitsee rakkautensa ja ystävyytensä kohteeksi, mille alalle antautuu, mitä sairauksia kokee ja mihin kuolee. Genealogisten tutkimusten pohjalta lähtien Szondi on kehittänyt viettiteorian, jonka mukaan neljällä perusvietillä tai -viettiryhmällä (pohjimmaltaan siis vastaavilla viettigeeneillä) on kohtalon muotoutumiseen ratkaiseva vaikutus. Vaikka Szondi korostaakin perinnöllisten tekijäin osuutta ei hän silti tahdo kieltää ympäristötekijäin suurta merkitystä. Hän uskoo, että yksilön kuuluminen tiettyyn viettiryhmään (alaryhmien lukumäärä on teorian mukaan toista sataa) on aina suhteellinen ja labiili ja että labiilisuden aste on riippuvainen sekä perityn psyykkisen konstituution joustavuudesta että miljöövaihteluiden suuruudesta. Tietoisella minällä on tässä ratkaiseva osuus. Siitä ja yksilön omaksumasta arvojärjestelmästä riippuu, mihin suuntaan hän kehittää perittyjä luontumuksiaan.

'Kokeellinen viettidiagnostiikka' I. Szondi-testi on tämän geneettisen teorian sovellutus. Teorian mukaan yhtäläisiä viettigeenejä omaavat, ts. asiaa hieman yksinkertaistaen samaan viettiryhmään kuuluvat henkilöt vetävät toisiaan puoleensa. Testi perustuu ajatukseen, että myös valokuvilla olisi sama vaikutus. Koehenkilön on eri viettiryhmiin kuuluvien henkilöiden valokuvista valittavana, jotka häntä eniten sekä ne jotka vähiten miellyttävät, ja erisuuntaisten valintojen lukumäärien perusteella tehdään diagnoosi.

Szondi-testi tuntuu erityisen sopivalta estyneiden ja vastahakoisten abortinhakijoiden tutkimiseen. Sen rajoitus, ettei saada selville älykkyystasoa ja äyllistä suorituskkyä tai henkistä kehitystasoa ja ajatusmaailmaa yleensäkin, on tässä vain eduksi. Selväpiirteisen rakenteensa vuoksi ja persoonallisuuden dynaamisista puolta korostaessaan se antaa selvän kuvan sekä tutkittavan sopeutumisesta että sopeutumishäiriöiden pohjalla olevista emotionaalisista tekijöistä. Toiselta puolen on testauksen suorittaminen riittävän monta (Szondin mukaan vähintään kuusi) kertaa käytännössä usein mahdotonta. Yhden tai kahden profiilin varaan ei voi vielä juuri mitään perustaa.

On vaikea sanoa missä määrin tutkittavan suhtautuminen vaikuttaa Szondi-testin tulokseen, joka yleensä muuttuu varsin herkästi. Epävarmaa on, mikä merkitys on masentuneiden ja muita asioita ajattelevien koehenkilöiden ehkä puolittain sattumanvaraisesti syntyneillä Szondi-profiileilla. Vaikka testaus on suoritettu kahteen kertaan noin puolen tunnin väliajoin, mitä lyhyempi ei juuri tule kysymykseen, esiintyy tuloksissa huomattavan suuria muutoksia. Tuskin on kuitenkaan aihetta selittää tuloksissa ilmenviä eroja tilanteen muutoksesta johtuviksi. Tulosten tulkinnan vaikeutta lisää se seikka, ettei ole olemassa mitään vertailukohteiksi soveltuvia normeja Szondin itsensä ilmoittamia lukuunottamatta, ja näiden laskuperusteet ovat varsin hämärät. Ensimmäisenä Szondi ei ilmoita eri sukupuolten saamia tuloksia erikseen, vaikka sukupuoli voimakkaasti vaikuttaa tuloksiin, eikä myöskään sitä, miten suuri osa hänen koehenkilöistään kuuluu

kumpaankin sukupuoleen. Sama koskee sosiaalisia statuseroja, joiden vaikutus myös on erittäin suuri.

Abortinhakijain testitulokset näyttävät kyllä tutkimuksen kannalta huomattavan kauniilta. Kun koehenkilöiden valtaosa kuuluu alimpiin sosiaalisiin ryhmiin, on luonnollista, että sosiaali-positiivisia valintoja esiintyy selvästi Szondin ilmoittamia keskimääriä vähemmän. Sielullista kypsymättömyyttä osoittavia piirteitä esiintyy huomattavan runsaasti jokaisen viettivektorin kohdalla. Seksuaalinen kypsymättömyys ilmenee aggressiivisuutena. Kontaktivietin kohdalla on uskottomuus luonteenomaista, abortinhakija tahtoi ts. sekä syödä että säästää kakkunsa. Ymmärrettävästi liittyy syyllisyydentuntoinen ahdistus melkein säännöllisesti aborttoimishankkeisiin. Nämä osaviettien kohdalla esiin tulevat piirteet kuvastuvat, niinkuin on odotettavissakin, selvästi myös persoonallisuuden keskusalueella, minä-vektorissa, jossa pistää silmään kaikkein primitiivisimpien minäkuvien runsaus.

Vertailukohteiden puuttuessa ei ole mahdollista sanoa, onko tulos lainkaan riippuvainen aborttitoiveesta. Se on ainakin yhdensuuntainen edellä mainittujen Holmstedtin tulosten kanssa. Tulosten pysyvyys ja luotettavuus on kuitenkin hyvin kyseenalainen.

V

Yhä lisääntyvässä määrässä on viime vuosina alettu kiinnittää huomiota siihen, miten erilaiset koetilanteeseen liittyvät tekijät vaikuttavat Rorschach-testin tuloksiin. Erikoisen selvästi tulee näiden tekijäin vaikutus näkyviin stress-tilanteissa suoritetuissa kokeissa. Siksi ovat joko luonnollisissa tai keinotekoisissa stress-tilanteissa suoritettut kokeet otollisimpia niiden vaikutuksen selvittämiseen. Toiselta puolen taas on tällaisissa olosuhteissa suoritettujen kokeiden tuloksia tulkittaessa kiinnitettävä erityisen suurta huomiota koetilanteen vaikutukseen.

Abortinhakijain testauksessa esiintyy huomattavia vaikeuksia. Kun tutkittavat ovat valtaosaltaan henkisesti kehitystasoltaan ja älylliseltä suorituskyyvyltään suhteellisen heikkoja ja lisäksi estyneitä, ei ole hyvissäkään olosuhteissa odotettavissa, että heistä

saataisiin hyvin paljota irti. Lisäksi tulee epäsuotuisan koetilanteen vaikutus. Normaaliolosuhteissakin tutkittavan subjektiivinen Rorschach-tilanteen määrittely vaikuttaa ratkaisevasti tulokseen. Samat kulttuurilliset ja persoonalliset käyttäytymismuodot, jotka ohjaavat hänen muutakin käyttäytymistään, ratkaisevat myös sen, miten hän kokee ja määrittelee Rorschach-tilanteen. Stress-tilanteissa koehenkilö on vielä alttiimpi vaikutteille, ja suorituk- sen taso samalla herkästi laskee.

Jäsentämättömässä vapaudessaan Rorschach-testi poikkeaa esim. älykkyys- ja suorituskäytötesteistä, samoin kaikille tutuista koulukokeista, joissa tehtävä on yleensä tarkkaan määrätty ja joissa kaikissa länsimaiselle kulttuurille ominainen kilpailuasenne ja sitä ylläpitävä sosiaalinen paine tulevat kauniisti näkyviin. Useimmille koehenkilöille juuri tämä testin tarjoama vapaus tun- tuu olevan jotakin pelottavaa, jonka edessä he ovat avuttomia tai jolta he suojautuvat itse rajoittamalla vapauttaan. Mitä tietoi- sempi tutkittava on omasta epäitsenäisyydestään ja riippuvuude- taan sitä avuttomampi ja pelokkaampi hän on Rorschach-tehtävän edessä. Sattuvasti vertaa Schachtel alistuvan koehenkilön koke- maa Rorschach-tilannetta Kafkan syvällisesti kuvaamiin arvoituk- sellisiin tutkintotilanteisiin.⁷

Rorschach-testin eri kategorioiden alttius tällaisille tilannevai- kutuksille vaihtelee, samoin näiden vaikutusten välitön ilmene- minen eri kategorioissa, riippuen siitä missä määrin kussakin ky- symykseen tulevat psyykkiset prosessit ovat riippuvaisia tai riip- pumattomia koetilanteesta. Klatskinin mukaan ovat väri- ja sha- ding-vastaukset sekä vastausten sisältö herkimmin muuttuvia.⁸ Tutkittavan attitydi ilmenee yleensä selvästi hänen käyttäytymi- sestään koetilanteessa. Sen kvantitatiivista vaikutusta tuloksiin on kuitenkin vaikea arvioida.

On muitakin syitä, jotka rajoittavat tilastollisten menetelmien käyttöä Rorschach-testin yhteydessä. Tulosten kvantitatiivinen käsittely on hyödytöntä, jollei tiedetä, mikä kvalitatiivinen mer- kitys niillä on. Sitä taas ei Rorschach-testissä voida ilman muuta sanoa. Kokonaisuus määrää yksityiselle tekijälle annettavan tul-

kinnan, ja hän voivat lukumääräisesti yhtäläiset tulokset jossa-kin kategoriassa merkitä eri tapauksissa aivan eri asioita. Jotta tietyn tekijän tilastollisella keskiarvolla olisi merkitystä, on tutkittavan ryhmän oltava riittävän homogeeninen tähän tekijään vaikuttavien seikkojen suhteen. Sen selvittäminen, mitkä tekijät kulloinkin ovat olennaisia, on kvalitatiivisen analyysin tehtävä. Kvalitatiiviseen tutkimukseen perustuvien hypoteesien verifiointi on sitten kvantitatiivisesti suoritettavissa, mikäli on riittävän varma mittapuu käytettävissä. Useat tunnetuimmat Rorschach-tutkijat nimenomaan varoittavat turvautumasta yksinomaan Rorschachiin tai johonkin muuhun projektiiviseen testiin, joiden tuloksilla joka tapauksessa on vain hypoteettinen luonne.

Summittaisenkin tutkimuksen voi silti odottaa tuovan ilmi huomattavat poikkeamiset normaalituloksista. 43 abortinhakijan Rorschach-tulosten keskiarvoissa kiintyy huomio seuraaviin seikkoihin: Vastausten kokonaismäärä on poikkeuksellisen alhainen (13,3). Osittain se ilmeisesti johtuu monien koehenkilöiden vastahakoisuudesta, kiireestä yms., osittain monien depressiivisestä mielentilasta, joka on omiaan vähentämään vastausten määrää. Kieltäytymisten määrä on erittäin suuri, likimain yksi kieltäytyminen tutkittavaa kohti. Yhtä suuri on kieltäytymisten keskimäärä Zollikerin Sveitsissä tutkimilla depressiivisillä abortinhakijoilla.⁹ Vastausten vähäisen kokonaismäärän vuoksi on tavalisesti esitettyjen kvantitatiivisten oireellisten 'merkkien' tulkin- nassa syytä menetellä varovasti. Vaikka otetaan tämä huomioon, on kokonaisvastusten suhteellinen määrä ($W = 48 \%$) huomatta- van korkea. Kun abortinhakijoiden W -vastaukset olivat suurelta osalta mitäänsanomattoman ylimalkaisia, voidaan tämä tulkita epävarmuuden ja ahdistuksen merkiksi. Anatomisia ja seksuaali- tulkintoja ($At \& Sex = 16 \%$) arvosteltaessa on otettava huo- mioon, että tilanne suoranaisesti yllyttää niitä antamaan. Joka tapauksessa ne ovat merkkejä vähäisestä älyn myötävaikutuk- sesta, mikä johtuu joko heikosta älyllisestä kapasiteetista tai emotionaalisesta estymisestä, usein molemmista. Tutkitun ryh- män älyllinen taso on ilmeisesti keskimääräisen alapuolella, mutta

sen tarkempi arviointi on vastausten vähäisen kokonaismäärän ja stress-tilanteen vuoksi vaikeaa.

Spontaanisten persoonallisten impulssien sekä ulkonainen (FC = 0,9) että sisäinen (M = 1,5) kontrolli tuntuu heikolta. Toisaalta kuitenkin kontrollin luonnetta kuvaavat suhteet näyttävät emotionaalisten impulssien tulleen yleensä ohjatuiksi sovinnaisiin uomiin. Riittämätöntä ulkonaista ja sisäistä kontrollia on korvaamassa voimakas repressiivinen kontrolli, joka ilmenee persoonallisen spontaniteetin puutteena ($F^0/0 = 55$). Tämäkin on luonteeltaan karkeaa ja primitiivistä (F : FK + Fc = 7,3:0,7).

Tutkittujen abortinhakijoiden sopeutuminen (adjustment) tuntuu olevan melko huono ja epävarmuus suuri. Tämä tuli selvästi esiin koetilanteessakin. Tutkittujen tuntema ahdistus tuntuu olevan luonteeltaan jäsentymätöntä, sen sijaan systematisoitua ahdistusta osoittavia kompulsiivisia piirteitä ei ole paljoa. On vaikea sanoa, missä määrin tiheät kieltäytymiset johtuvat šokki-vaikutuksesta ja missä määrin pelkästä väsymyksestä ja kyllästymisestä. Myös voimakas stereotypia, vastausten mitäänsanomattomat ja tavanomaiset sisällöt sekä vulgäärivastausten runsaus ilmentävät tutkittavien epävarmuutta. Ylimalkaiset At-vastaukset ovat myös usein verhotun kieltäytymisen luontoisen välttelemisen merkkejä. Tutkitun ryhmän elämystyyppi on supistunut ja lievästi introversiivinen (M:sum C = 1,5: 1,3).

Samoin kuin Szondi-testin voisi myös Rorschach-tulosten perusteella päätellä tutkittujen olevan lähinnä henkiseltä kapasiteettiltaan heikkoja ja kehittymättömiä. Ensi sijassa tämän persoonallisuuden ytimen heikkouden ja puutteen takia heidän sielullinen tasapainonsa herkästi järkkyy, mistä seuraa vähäinen mahdollisuus rationaaliseen pitkäjännitteiseen toimintaan.

Yhteenveto.

Vaikeaksi sosiaalipoliittiseksi probleemaksi muodostuneen aborttikysymyksen käsittelyssä on yleensä rajoitettu aborttoimisen sosiaalisten syiden selvittelyyn. Myös subjektiivista aborttimotivaatiota on tutkittu. Psykodiagnostisia testauksia ei tietävästi

sen sijaan em. Zollikerin tutkimusta lukuunottamatta ole aikaisemmin tehty.

Ilmeiseltä näyttää, että abortoiminen eri tapauksissa johtuu mitä erilaisimmista vaikuttimista. Se on ainakin nykyisessä länsimaaisessa yhteiskunnassa sosiaalisesti negatiivinen ilmiö. Yleisesti voidaan sanoa, että tietyt sosiaalinegatiiviset luonteenpiirteet lisäävät alttiutta abortointiin. Ensimmäiseksi tehtäväksi tulee tällöin näiden piirteiden ryhmittely ja keinojen etsiminen niiden mittaamiseksi. Selviä tuloksia ei ole odotettavissa ennen kuin päästään abortoimistaipumuksen suhteen myös psykologisesti yhtenäisten ryhmien tutkimiseen.

Abortinhakijain testaus on käytännössä yleensä tehtävä kärejistyneessä stress-tilanteessa. Tämä asettaa erityisen suuret vaatimukset testauksen suoritukselle. On myös vaikea arvioida, miten suuri on tilapäisten stress-tekijöiden vaikutus koetuloksiin. Toisaalta, mikäli löydetään oikeat menetelmät, saattaa tutkittavien hetkellisesti heikentynyt kontrolli paljastaa persoonallisuuden ne puolet, joilla on aborttiprobleeman kannalta keskeinen merkitys.

Szondi-testi on luonteeltaan sovelias epäproduktiivisten, estyneiden ja vastahakoisten koehenkilöiden tutkimiseen. Se antaa selvän kuvan tutkittavien persoonallisuuden dynamiikasta, heidän sopeutumisestaan ja sopeutumishäiriöiden luonteesta. Toiselta puolen testausta ei yleensä käytännössä voida suorittaa tarpeeksi monta kertaa, ja tulosten pysyvyys ja luotettavuus ovat kyseenalaisia.

Rorschach-testissä aiheuttaa suoritusten tasoa laskeva stress-tilanne melkoisia käytännöllisiä vaikeuksia. Estyneiden ja epäproduktiivisten koehenkilöiden vastausten suppeus ja köyhyys rajoittavat tulkintamahdollisuuksia, minkä vuoksi tutkittavien käyttäytyminen koetilanteessa ym. vaikutukseltaan vaikeasti arvioitavissa olevat tekijät saavat suuren merkityksen.

Selostettu alustava tutkimus näyttää viittaavan siihen, että tiettyjen luonteenominaisuuksien ja nimenomaan sielullisen kypsyyden puute lisääisivät alttiutta abortointiin. Molemmat käy-

tetyt testit osoittavat eräiden sielullista kypsymättömyyttä ilmaisevien piirteiden esiintyvän abortinhakijoilla — vaikka otetaan heidän tavallisesti alhainen sosiaalinen statuksensa huomioon — selvästi keskimääräistä runsaammin. Missä määrin raskaudentilan aiheuttamat fysiologiset muutokset vaikuttavat näihin ei ole selvitettävissä ilman normaalin graviditeetin psyykkisen kehityksen psykodiagnostista pitkittäistutkimusta.

Mitään oikotietä raskausproгноosin teossa eivät projektiiviset testit muodosta, mutta täydentävät kyllä muita tutkimusmenetelmiä. Aborttitilanteella luonteenomainen sielullinen jännitystila on voimakkaasti sosiaalisesti konditioitu, ja sen lieventäminen on yksilöllisin sosiaalisin toimenpitein hyvin mahdollista. Huomatavan suuri osa abortinhakijoista tuntuu olevan henkisesti kehittymättömiä, passiivisia ihmisiä, joille asiat tapahtuvat sen sijaan, että olisivat heidän omia aikaansaannoksiaan. Jotta abortti varmasti jäisi heiltä tekemättä, he tarvitsisivat kriittisenä aikana jatkuvaa huolenpitoa. Varsinaisen psykoterapeuttisen käsittelyn mahdollisuudet tuntuvat sen sijaan melko vähäisiltä.

¹ *The Psychology of Women: A Psychoanalytic Interpretation* (vol. 2, New York 1945), s. 179.

² »Psykiatriska synpunkter på abortsituationen. Erfarenheter från Stockholms stads rådgivningsbyrå för sexualfrågor»; teoksessa *Abortfrågan. Betänkande avgivet av 1950 års abortutredning* (Statens offentliga utredningar, 1953: 29, Stockholm 1953), s. 262—83.

³ *Sakari Timonen*, »Possibilities of Preventing Criminal Abortion in the Light of Analysis of Motive», *Ann. Chir. Gyn. Fenn.*, 38: suppl. 3 (1949), s. 484—95.

⁴ *Deutsch*, s. 182—3.

⁵ *Deutsch*, s. 127.

⁶ *Lajos Székely*, »Grundlage der Persönlichkeitsdiagnose vermittels projektiver Tests», *Acta Psychol.*, 8 (1951—2), s. 191—3.

⁷ *Ernest G. Schachtel*, »Subjective Definitions of the Rorschach Test Situation and Their Effects on Test Performance», *Psychiatry*, 8 (1945), s. 428.

⁸ *Ethelyn Henry Klatskin*, »An Analysis of the Effect of the Test Situation upon the Rorschach Record: Formal Scoring Characteristics», *J. proj. Tech.*, 16 (1952), s. 193—9.

⁹ *Adolf Zolliker*, »Schwangerschaftsdepression und Rorschach'scher Formdeuteversuch», *Schweiz. Arch. Neurol. Psychiat.*, 53 (1944), s. 62—78.